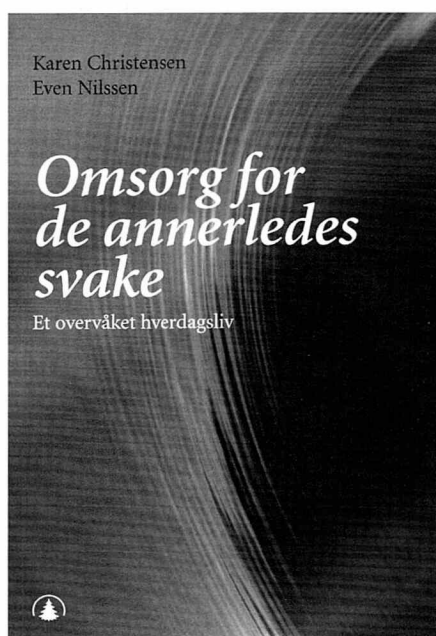

Kritisk-konstruktiv omsorgsforskning

Karen Christensen og Even Nilssen:
Omsorg for de anderledes svake.
Et overvåket hverdagsliv.
Gyldendal Akademisk 2006.
252 sider.

Anmeldelse af Benny Lihme

Omsorgsforskning, den være sig sociologisk og/eller filosofisk-etisk orienteret, er et betydeligt mere udbredt fænomen i Norge end herhjemme. At omsorgsforskningen også kan vedrøre ellers forskningsmæssigt set meget lavt prioriterede grupper som de psykisk udviklingshæmmede og samtidig have et kritisk approach, er Bergen-forskerne Christensen og Nilssens bog om "hverdagsomsorg" og interaktioner/samhandling-er i seks bofællesskaber for psykisk udviklingshæmmede et godt eksempel på.

Bogens hensigt er at formidle viden fra et praksisfelt og at synliggøre omsorgen i de seks forskellige bofællesskaber. Ikke løsevne enheder men organisatoriske og rammebestemte dele af det "samfundets hus", som er den norske velfærdsstat med dens love, forordninger og hensigtserklæringer om også de forstandshandikappedes ret til så normalt et liv som muligt. Dvs et liv hvor den totale institution er forladt til fordel for bofællesskabet, hvor de "anderledes svage" skal leve et liv baseret på personlig integritet og selvbestemmelse i nogle boliger, der principielt er at betragte som beboernes hjem.

Den omsorg der udforskes foregår altså indenfor et større samfund – "det senmoderne individualiserede samfund", hvor afhængighed af andre betragtes som en type svaghed, som den normale selvhjulpne borger helst skal undgå. Uden direkte at henvise til filosofen Harald Ofstad's berømte undersøgelse af nazismens ideologi, "Foragten for svaghed", deler forfatterne et kritisk syn på foragten for svaghed. Og bekender sig til det grundsyn, at alle samfundsborgere er afhængige af andre.

At denne gensidige afhængighed så træder frem forskelligt og med nogle borgere som er mere afhængige end andre, er selve denne forsknings legitimitet.

Nogle af beboerne i de seks bofællesskaber har således så store handicap, at f.ex. det meget brugte begreb "bruger" forekommer misvisende. For at kunne træde i karakter som en bevidst vælgende bruger, for at kunne

være styrende i forhold til de professionelle, fordres eksempelvis et minimum af kognitive evner.

På den anden side er det forskningens fortjeneste at påvise, at selv meget stærkt handicappede beboere, med tillægshandicap som blindhed, spasticitet mm, er i stand til at kommunikere, hvad de foretrækker eller ikke foretrækker fra omsorgspersonalets side (jvfr. bogens kapitel om "Modmagts udtryksformer").

Forskerne fortolker således nogle af beboernes primitive ytringer som "modmagt". Hvormed det også er sagt, at der i denne omsorgsforskning indgår en magtforståelse, som fremlægges indledningsvis i kapitlet "Omsorgens magt" (med bl.a. et Michel Foucault'sk underbegreb som "mikromagt" og en opfattelse af magt, som noget der ikke kun har med tvang at gøre/"give-lov-magt"). Sammenholdt med mere traditionelle omsorgsopfattelser, markerer bogen sig ved at definere forskningens hovedproblematik som forholdet mellem personalets magt og beboernes ret til selvbestemmelse.

Sagt på en anden måde, bliver det bogens hovedærinde at udforske spændingsfeltet mellem beboernes selvbestemmelse og personalets indgreb (jvfr. de velkendte poler formynderi og omsorgssvigt). For at få greb om den indsamlede empiri (deltagerobservation + interviews) opstiller forskerne fire idealtypiske kulturer: pleje- og husmorkulturen, en institutionskultur, en professionskultur og en andre-orienteret kultur.

Dette teoretiske greb er enkelt og klart fremstillet og fremstår vellykket i dets konkrete anvendelse i forhold til empirien. Professions-sociologisk betragtet er ikke mindst muligheden for at sammenligne den i Norge meget stærke/lukkende adfærdsterapeutiske/behavioristiske professionskultur med den socialpsykologiske mere åbne andre-orienterede kultur interessant. De norske "vernepleiere" (svarende til danske socialpædagoger) har det som deres professionsmæssige legitimitet at producere udvikling og ændret adfærd = selvstændiggørelse af beboerne. Imidlertid er denne professionskultur nogle steder så stærk, at den kommer på kant med det etiske udgangspunkt, som er beboernes selvbestemmelse. I iveren efter at producere adfærdsendringer kvæles barnet således dér, hvor der går mest selvsving i de professionelles behov for at mønstre resultater. Bl.a. fremhæver bogen en

del eksempler, hvor adfærdsteknologien inddrager normaliserende livsomstændigheder og bruger dem teknisk som reforcere/belønnere i behaviorismens tjeneste. En autistisk præget beboer for hvem det at made sin guldfisk er hverdagslivets vigtigste begivenhed, får f.ex. ikke lov til at made sin guldfisk, hvis han på andre felter viser afvigende adfærd; nogle beboere får belønning i form af penge som egentlig er deres egne; en beboers forkærlighed for en særlig god kaffe blev brugt i adfærdregulerende hensigt osv. Man aner en let ironi hos forskerne, når de omtaler den behavioristiske professionskultur, som en kultur der sætter små praktiske hverdagsgøremål op på en piedestal og f.ex. måler og regerer ud fra handlinger som f.ex. at kunne dække bord eller lægge nyvasket tøj på plads (s. 196).

Vernepleierne føler sig, og er formelt også, mere professionelle end f.ex. det personale, der rubriceres som tilhørende pleje- og husmorkulturen. Det videnskabelige i adfærdsterapien, med dens mange skemaer, registreringer og talopgørelser, ligger i udformningen af metoder baseret på en bestemt læringsteori. Imidlertid er de mål og den lovgivning man skal arbejde på grundlag af ikke videnskabeligt givet. Den er udformet på et normativt grundlag, som adfærd-vernepleierne tilsyneladende gang på gang tilsidesætter i bestræbelserne på at frembringe målbare adfærdsendringer (produktion?).

Bogen er på denne baggrund et sandt katalog i professions-dilemmaer: med hvilken ret kan der interveneres videnskabeligt i f.ex. beboernes fritidsliv? Mange af de eksempler bogen fremlægger er umiddelbart klare eksempler på forhold, der ligger udenfor personalets myndighedsområde.

Omvendt er der også eksempler, hvor pleje- og husmorkulturen fremstår som et utilfredsstillende status quo og stagnation i forhold til beboeres stillestående liv. Ja, respekten for beboernes selvbestemmelse kan antage karakter af omsorgssvigt (eller som nordmændene kalder det: "unnløselse"). Mest frugtbar og bedst i overensstemmelse med hele det lovgivningsmæssige og værdibaserede udgangspunkt for arbejdet i disse bofællesskaber forekommer "nærhedsmetodikken" og (sam)arbejdet MED beboerne at være, dvs den i bogen opstillede andre-orienterede kultur.